



PROVOCATIO

En flervetenskaplig tidskrift om mänskliga rättigheter

Title:	Från uppfostrare till medborgare. Framväxten av en rättighetsdiskurs i <i>Tidskrift för hemmet</i> , Nordens första kvinnotidskrift		
Author(s):	Josefine Thorén		
Language:	Swedish		
Keywords:	kvinnor, emancipation, rättighetsdiskurs, Sverige, Tidskrift för hemmet, 1800-tal, kvinnotidskrifter, mänskliga rättigheter		
Journal:	Provocatio	Pages	7-21
Year:	2016	ISSN:	2002-1631 (on-line), 2002-164X (print)
Issue:	2	Web:	http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index

ABOUT PROVOCATIO

Provocatio is published by Human Rights Studies at Lund University (www.mrs.lu.se). Human Rights Studies is part of the Department of History and offers a Bachelor programme and a Phd programme in human rights studies.

Provocatio aims to be a forum for critical and constructive analysis of and debate on human rights. Human rights can be many things: a legal system of principles and rules, a political language, an international practice, a philosophical idea, and a conflicting and evasive historical tradition. Human rights can serve as tools of resistance against oppression, but also as a rhetorical veneer for propaganda. Human rights are a phenomenon that needs to be studied in all this complexity.

The journal has developed out of *Skriftsamling i mänskliga rättigheter*, which was published in seven volumes from 2010 to 2014. Like that earlier publication, *Provocatio* is primarily an opportunity for students to get published. Most of the articles in *Provocatio* are shortened, revised versions of essays and theses by students on the Bachelor programme in Human Rights Studies at Lund University. The journal also welcomes submissions from Phd-students and researchers, as well as students on other study programmes.

The journal is not committed to any political or theoretical position, only to the potential of critical analysis. We welcome submissions with a broad range of perspectives.

EDITORIAL TEAM

The journal has a team of two permanent editors. For each issue, one or two editorial assistants are assigned; these are students on or alumni from the Bachelor programme in Human Rights Studies.

EDITORIAL POLICY

Provocatio is an open access journal, available free of charge online. Customary copyrights restrictions apply. In addition to research articles (some of which are revised student essays and theses) the journal publishes reviews of new academic literature, essays and reflections. *Provocatio* accepts texts in Swedish, English, Danish, and Norwegian. All submissions are reviewed by the editors. See "Instructions for authors" for further information.

CONTACT INFORMATION

Provocatio

Human Rights Studies

Lund University

P.O. Box 192, SE-221 00 Lund

E-mail: provocatio@mrs.lu.se

Journal web page: <http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index>

Department web page www.mrs.lu.se

Från uppfostrare till medborgare

Framväxten av en rättighetsdiskurs i *Tidskrift för hemmet*,
Nordens första kvinnotidskrift

Josefine Thorén

År 1859...

... grundades en tidskrift vid namn *Tidskrift för hemmet*, som skulle komma att skriva historia. I svensk historia har den en unik placering eftersom det var den första tidskrift som grundades av kvinnor. Den är även unik eftersom redaktörerna Sophie Adlersparre och Rosalie Olivecrona inte bara grundade en tidskrift för kvinnor, utan även ett forum för kvinnor att debattera offentligt. Fram till mitten av 1800-talet var det offentliga rummet ockuperat av mannen och det var ett utrymme han hade ensam tillgång till. Genom *Tidskrift för hemmet* fanns plötsligt en offentlig arena för kvinnor att göra sig hörda då tidskriften, namnet till trots, inte endast handlade om hushållssysslor. Istället debatterades många viktiga samhällsfrågor och politik, där omfattande diskussioner om utbildning och arbete ägde rum. Kvinnorna i *Tidskrift för hemmet* diskuterade bland annat rättigheter och skyldigheter, och kvinnors roll som medborgare i en nation.

Den här artikeln syftar till att belysa just dessa diskussioner i tidskriften, om det vi skulle kalla för mänskliga rättigheter. Förhoppningen är att ge nya insikter om hur diskursen om rättigheter utformades i Sveriges första kvinnoemancipatoriska tidskrift. Poängen är inte att para ihop tidskriftens diskurs med en modern rättighetsidé. Snarare är det att se hur diskursen

utformades under sina unika villkor under det dramatiska årtionde som åren mellan 1859 och 1869 kom att bli.

Kön, klass och religion – 1800-talskvinnans värld

År 1859 när Adlersparre och Olivecrona publicerar sitt första nummer lever kvinnan under helt andra omständigheter än vad kvinnor i Sverige lever under idag. För 1800-talets kvinnor var hemmet arenan. Offentligheten – att synas, höras och vara en aktiv medborgare – var reserverad för mannen.¹ En offentlig kvinna ansågs till och med onaturlig och var främst associerad med prostitution.² Lundberg beskriver hur kriterierna för medborgarskapet under 1800-talet vilade på stereotypa föreställningar om manligt och kvinnligt, där de konstruerade karaktärsdragen kopplade ihop könen med olika uppgifter i samhället och segregerade därmed män och kvinnor.³ Med andra ord förstärkte idén om medborgaren könsrollerna och kvinnans placering i den privata sfären.

Anledningen till att kvinnan isolerades i hemmet och endast undervisades i hushållsrelaterade och socialt underhållande uppgifter var för att det var allmän vetskap att kvinnans psyke var svagare än mannens. Hennes intelligensmässiga skörhet gjorde att man rent av ansåg det hälsofarligt för kvinnan att studera mer avancerade akademiska ämnen.⁴ Dessa förståelser av genus var en kombination av den dominerande särartsförståelsen inom

¹ Inger Hammar, ”Alma Maters sedliga döttrar – Kvinnornas intåg på den akademiska arenan” i *Rummet vidgas – Kvinnor på väg ut i offentligheten 1880-1940*, Eva Österberg och Christina Carlsson Wetterberg (red), Atlantis AB, Stockholm, 2002, s. 134.

² Inger Hammar, *Emancipation och religion, Den svenska kvinnorörelsens pionjärer i debatt om kvinnans kallelse ca 1860-1900*, Carlssons Bokförlag, Stockholm, 1999, s. 11.

³ Victor Lundberg, *Folket, yxan och orättvisans rot - betydelsebildning kring demokrati i den svenska rösträttsrörelsens diskursgemenskap, 1887-1907*, h-ström – Text & Kultur, 2007, s. 259.

⁴ Hammar, 2002, s. 134-135.

biologin som dominerande vetenskapen tillsammans med kristna ideal om köns plats i samhället.⁵ Religionen var under 1800-talet stark i Sverige och kristendomens idéer och ideal dominerade på alla plan bland kön och klasser i samhället. För de första kvinnorrättskamparna under 1800-talet blev därmed målet att omdefiniera offentlighetsbegreppet utan att utmana de kristna föreställningarna om genus.⁶

Förutom religionen präglade även klassamhället i hög grad 1800-talets Sverige. Florin och Kvarnström poängterar till och med hur klass ibland trumfades kön, varav ett exempel är hur ogifta kvinnor med egen förmögenhet eller hög inkomst fick kommunal rösträtt redan år 1862, det vill säga, femtio år innan allmän rösträtt för män infördes.⁷ Även Hammar poängterar kvinnans isolering från samhället men hon beskriver även olika metoder kvinnor använde för att kringgå de normativa reglerna. Genom att engagera sig i filantropi, kultur och pedagogik kunde kvinnan ta viss plats i den offentliga, manliga, sfären eftersom uppgifterna kunde liknas vid kvinnans roll inom hemmet.⁸ Dock var detta inte ett bevis på en strukturell förändring utan dessa fördelar hölls fortfarande på individnivå. Steinrud menar att även om klass spelade roll så fanns det fler likheter mellan kvinnor över klassgränserna än mellan män och kvinnor inom samma klass.⁹

Klass spelar även in i förståelsen av de kvinnor som drev kvinnorrättsliga frågor under 1800-talet, då det var inom adeln som kvinnorrörelsen började. Även om adelskvinnans klass öppnade upp för en bekvämare livsstil innebar den också grova begränsningar där hemmet blev både arena och fängelse.¹⁰

⁵ Ibid., s. 129-130, 134-135.

⁶ Hammar, 1999, s. 22, 25, 32.

⁷ Christina Florin och Lars Kvarnström, ”Kvinnor på gränsen till medborgarskap”, i *Kvinnor på gränsen till medborgarskap – Genus, politik och offentlighet*. Florin och Kvarnström (red.) Atlas, Stockholm, 2001, s. 33.

⁸ Hammar, 2002, s. 134.

⁹ Maria Steinrud, *Den dolda offentligheten – Kvinnlighetens sfärer i 1800-talets svenska högreståndskultur*, Carlssons Bokförlag, Stockholm, 2008, s. 213.

¹⁰ Steinrud, 2008, s. 212-219.

Adelns kvinnor hade färre anledningar att vistas utanför hemmet samt en högre press på sig att upprätthålla heder inom familjen, varmed hon begränsades mer fysiskt än kvinnor i andra klasser. Adelskvinnornas livsstil med utbildning, fritid och pengar utgjorde dock grunden för möjligheten och viljan att engagera sig i kvinnorättsrörelser. Utbildningen möjliggjorde kritiskt tänkande, fritiden tid att reflektera över sin livssituation, och pengar innebar möjligheten att investera och engagera sig i kampanjer. Det är med andra ord en överklassfeminism ledd av kristna, vita kvinnor, då kvinnor av andra religioner och etniciteter inte hade samma arena i Sverige under 1800-talet, som präglar pionjärerna bakom *Tidskrift för hemmet*.

Insikt om hur samhället såg ut under *Tidskrift för hemmets* samtid är essentiell för förståelsen av den och dess innehåll. Till exempel skriver Hammar att: ”Medvetenheten om att individstatus inte kunde uppnås så länge kvinnorna saknade bildning blev en sporre i frigörelsekampen”.¹¹ Kvinnor saknade under 1800-talet en bredare och djupare utbildning som kunde mäta sig med männens och därmed blev utbildning av högsta prioritet för kvinnor och också deras väg in i det offentliga rummet.¹²

Genus och historia – en ansträngd relation

Vad historien har visat oss om och om igen är att ett begrepps betydelse inte är fixerad eller statisk. Istället har ord och begrepp ändrat betydelse under historiens gång.¹³ Eftersom de större diskursiva sammanhangen är präglade av sin samtids influenser blir historiska dokument en möjlighet att se ”sanningen” om historien. För att uppnå detta är det viktigt att inte flytta utsagor från sin historiska kontext.¹⁴ Även den som har skrivit materialet

¹¹ Hammar, 2002, s. 137.

¹² Hammar, 2002, s. 136-137.

¹³ Reinhart Koselleck, *Erfarenhet, tid och historia – Om historiska tiders semantik*, Daidalos AB, Göteborg, 2004, s. 161-162.

¹⁴ Helge Jordheim, 2003, s. 201-202; Chris Horrocks, Richard Appignanesi och Zoran Jevtic, *Introducing Foucault*, Icon Books, Cambridge, 2004, s. 87.

influerar texten med sitt personliga perspektiv, vilket gör att även aktören blir central för att förstå tidskriften.¹⁵ Det är därför det är viktigt att komma ihåg vilka redaktörerna är och det specifika perspektiv deras etnicitet, klass och kön ger dem.

Historien har i stor utsträckning varit skriven om män och av män. Under 1960-1970-talen började feminister att försöka placera in kvinnans roll i den redan, ansedda, färdigskrivna historien.¹⁶ Scott identifierar detta som feministers problem när det kommer till historieskrivning, det vill säga att kombinera teori och historia på ett sätt som placerar kvinnan i redan existerande sociala relationer och redan välbeskrivna händelser.¹⁷ *Tidskrift för hemmet* möjliggör dock att placera kvinnan i historien genom hennes egna ord vilket gör tidskriften särskilt intressant eftersom tolkningsgapet minskas.

Tidskriften ger också en insyn i hur kvinnor själva såg på de samhällsstrukturer de levde i. En modern förståelse är att genus är det primära sättet att positionera människor i maktstrukturer. Scott beskriver det som att den patriarkala föreställningen om kön reproducerar maktrelationer, något som inte bara återfinns i privata relationer utan också i större politiska system. Förståelsen om kön har blivit införlivad som en naturlig del av samhället och positionerar det manliga könet som det naturligt dominanta. Genom att ifrågasätta hur kön och makt är konstruerade, och även genom att besvara dessa frågor, kommer vi att avslöja en historia som ger oss nya perspektiv på gamla frågor. Det kommer även att göra kvinnor till aktörer i historien och ta avstånd från begränsade, binära förståelser om kön.¹⁸ I nästa avsnitt tar vi oss

¹⁵ Quentin Skinner, *Visions of Politics. Volume I: Regarding Method*, 2002, Cambridge University Press, Cambridge, s. 149-150.

¹⁶ Susan Kingsley Kent, *Gender and History*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2012, s. 50.

¹⁷ Joan W Scott, *Gender and the Politics of History*, Columbia University Press, New York, 1988, s. 41-42.

¹⁸ Joan W. Scott, "Gender: a Useful Category of Historical Analysis", *The American Historical Review.*, 91(1986):5, s. 1053-1075, 1986, s. 1073-1075. För vidare läsning om ämnet, se: Kathleen Canning, *Gender History in Practice*,

in i tidskriften för att se hur kvinnan skriver in sig i historien och gör genusperspektivet till ett naturligt perspektiv.

Arbete och utbildning – hjärtefrågor av en anledning

I och med det patriarkala samhället var situationen för kvinnor under 1860-talet en begränsad tillvaro avseende intellektuell utveckling, fysisk frihet och delaktighet som medmänniska. Kvinnans roll var nästan uteslutande förknippad med moderskap, familj och hem. Precis som Hammar poängterar så innebar detta att kampen om utbildning blev en viktig fråga eftersom det är genom att erövra kunskap som kvinnan kan bevisa sig på lika villkor som mannen. Utbildningsfrågan var därmed lika viktig i början av decenniet som i slutet, vilket kan illustreras genom dessa två citat.

[...] ty mängden betraktar ett *lärdt* fruntimmer som ett oting i skapelsen och hyser otvifvelaktigt långt större aktning för de okunnigaste och mest hvardagliga bland 'de täckta könet', än för dem, man hedrar med ofvannämnde epithet.¹⁹

Med få ord: antingen är qvinnan menniska i fullt samma grad som mannen eller icke. Men är hon det, då hvilar ock humanisternas närvarande skolsystem på en falsk grund.²⁰

Historical Perspectives on Bodies, Class and Citizenship, Cornell University Press, New York, 2006; Carole McCann och Seung-Kyung Kim (red.), *Feminist Theory Reader: Global and Local Perspectives*, Routledge, New York, 2013; Sue Morgan, "Writing Feminist History. Theoretical Debates and Critical Practises i *The Feminist History Reader*. Sue Morgan (red.), Routledge, London, 2006.

¹⁹ *Tidskrift för hemmet* år 1859, nummer 3, s. 190 (från och med nu år:nummer, sida).

²⁰ 1867:5, s. 279.

Utbildningsfrågan går ofta hand i hand med arbetsfrågan. Kvinnan som en del av arbetslivet var långt ifrån något främmande bland de lägre klasserna och även bland de högre fanns det taktiker för kvinnor att dölja att de arbetade. Hammar beskriver hur individuella kvinnor hade möjlighet att kringgå de normativa regler som exkluderade henne från det offentliga livet. Genom att engagera sig i vad Hammar kallar för ”gränslandet mellan de båda sfärerna”, det vill säga områden som barn och hem, kunde kvinnor ta plats i den manliga offentliga sfären eftersom välgörenhetsarbete inom så kallade mjuka, feminina frågor kunde liknas vid kvinnors roll inom hemmet och därmed blev en förlängning av kvinnans naturliga uppgifter.²¹

Problematiken för kvinnan i arbetslivet var att hon antingen hade förskräckliga villkor och lön, eller att hon egentligen inte fick arbeta. Tidskriftens kvinnor var mycket kritiska mot detta och propagerade hårt för att kvinnan skulle få lov att engagera sig på bättre villkor i arbetslivet. Bland annat diskuterar de hur kvinnors löner i vissa fall är så låga att vissa kvinnor ”måste lära sig konsten att umbära, ja kanske att svälta”.²² Diskussionen om rätten till arbete var därmed kraftigt influerad av utbildningsdebatten, vilket exemplifieras av följande citat.

Den dygdiga unga damen låter ofta utan kärlek köpa sig af en man, mot vilkor att erhålla en mer eller mindre lysande samhällsställning och att blifva försörjd för lifstiden. Den fallna qvinnan säljer sig för födan eller för ett grannt smycke. I båda fallen ligger en förnedring, som har sitt ursprung i det arbetslösa lif, hvartill qvinnan uppfostras.²³

Citatet ovan pekar på ett antal olika ting som illustrerar kvinnans situation i samhället samt hur utbildnings- och arbetsfrågorna är tätt sammanlänkade. Skribenten visar hur det arbetslösa livet kvinnan uppfostras till när hon inte får en mer intellektuell utbildning föser henne till ett förnedrande öde där

²¹ Hammar, 2002, s 134.

²² 1860:4, s. 269.

²³ 1859:2, s. 96.

valen bland annat kunde vara att sälja hela sin kropp för pengar eller sin hand i giftermål.

Utbildning och arbete var därmed två väldigt viktiga frågor som följer med i lika stor utsträckning decenniet igenom. Vad som däremot förändras är hur tidskriften argumenterar för frågorna.

Argument och begrepp – en utveckling

År 1859 beskriver tidskriften hur viktigt det är att utbilda kvinnor eftersom det i sin tur är de som uppfostrar och därmed utbildar barnen – det vill säga den framtida generationen. Tidskriften trycker hårt på hur kvinnans roll som uppfostrarinna är en av de viktigaste anledningarna till varför kvinnan måste utbildas. Tidskriften skriver ”En tanklös, fåfång, själsful qvinna med tom hjerna och tomt hjerta, är ej värdig att blifva mor”.²⁴

År 1864 har ordavalen förändrats något. Istället för att uttrycka sig i termer av familj och barn läser vi ord som skyldighet och plikt mot samhället. Till exempel kan vi läsa:

Det är sannt, hon har vaknat till medvetande, icke så mycket af *sin rättighet*, det är någonting, som den äkta, qvinliga naturen mycket litet fäster sig vid — men af sin *skyldighet*, den henne af Gud och samvetet ålagda, djupt ansvarsfulla *pligten*, att äfven hon, efter sin förmåga, bör deltaga i arbetet på samhällets förbättring och verka för Guds rikes utbredande.²⁵

Citatet beskriver hur kvinnan inte manas att delta och arbeta i samhället eftersom det är hennes rättighet utan eftersom det är hennes skyldighet. Begreppen rättigheter och skyldigheter dyker upp allt mer och används mer naturligt i tidskriftens argumenterande för kvinnors utökade möjligheter i samhället.

²⁴ 1859:2, s. 99.

²⁵ 1864:1, s. 19-20.

År 1866 märker vi en ny skiftning i terminologin där tidskriften återigen ändrar sitt sätt att argumentera.

'Menniskan är ett sent begrepp i historien', *qvinnan* såsom människa ett måhända ändå senare; men detta begrepp, en gång väckt, kan ej åter insöfvas. I samma mån stats-skicket erkänner *menniskans* rättigheter. I samma mån måste det äfven erkänna *qvinnans* rättigheter såsom människa.²⁶

Här ser vi plötsligt hur tidskriften argumenterar för kvinnans rättigheter på basis av att vara människa. Tidigare var rättighetsaspekten inte lika central men den här skribenten lyfter rättigheten till en nivå där den i sig själv är avgörande. År 1867 används explicit uttrycket mänskliga rättigheter när upphävandet av giftomannarätten diskuteras: ”En af de dyrbaraste mänskliga rättigheter har ånyo blifvit den svenska qvinnan förvägrad [...]”²⁷

Tidskriften börjar även efter mitten av årtiondet inkludera diskussioner om kvinnan som medborgare. Till exempel skrivs det: ”Qvinnan måste vara medborgarinna så väl som mannen medborgare.”²⁸ samt att ”Flickan liksom gossen måste lära känna och älska sitt folk och sitt land såsom *ett helt*, hvaraf hon sjelf utgör en liten del, med sin anpart af pligter och ansvar såväl som af rättigheter och förmåner.”²⁹

Hänvisningarna till folk och land i dessa citat är ett tecken på hur nationalismen vuxit sig starkare över hela Europa, och även blivit en del av den kvinnliga identiteten, Något som knappast var intentionen. Att vara medborgare i en nation under 1800-talet innebar både en lista med kriterier att uppfylla men framförallt en lista privilegier att åtnjuta – något som

²⁶ 1866:1, s. 1.

²⁷ 1867:2, s. 128.

²⁸ 1869:3, s. 170.

²⁹ 1867:1, s. 4.

reserverades för män av viss etnicitet och religion.³⁰ I ljuset av detta blir det logiskt att tidskriften identifierade nationalismens medborgarskap som lika viktigt för att få vara med i samhället som att få utbilda sig och arbeta.

Kvinnan som mor och fru finns naturligtvis kvar i tidskriftens förståelse av kvinnan, och kvinnan har fortfarande en tydlig roll som uppfostrarinna. Dock ser vi också tydligt hur den rollen blir mindre viktig som argument under årtiondets gång. Begrepp som skyldighet, rättighet och medborgare blir mer och mer en tydlig del av tidskriftens argumentation.

Ovan nämnda begrepp har en tydlig användningskurva i tidskriften där de går från att användas tveksamt till självsäkert. Ett begrepp som dock används med fortsatt stor tveksamhet är emancipation. Emancipation var under 1800-talet, med dess starka kristna närvaro, förknippad med Kristus offergärning och hur den befriade människan från synden. Att kvinnor började använda ordet för att beskriva en specifik mänsklig frigörelse ansågs vara kritik mot denna dogm, vilket innebar att det blev ett otacksamt ord att använda.³¹ Följande citat beskriver den negativa associering ordet hade:

För andras inbillning uppträdde fogelskrämman, den så mycket fruktade kvinnoemancipationen, i sin hemskaste form och man såg i andanom den stund, då kvinnan skulle undantränga mannen från alla hans verksamhetsområden och intaga hans plats.

Citatet signalerar i detta fall en viss sarkasm över den så kallade kvinnoemancipationen då *Tidskrift för hemmet* var av övertygelsen att kvinnor inte skulle undantränga mannen. Tidskriften förklarar det, i ett senare

³⁰ Anne Berg, *Kampen om befolkningen – Den svenska nationsformeringens utveckling och sociopolitiska förutsättningar ca 1780-1860*, Historiska Institutionen vid Uppsala universitet, Uppsala, 2011, s. 144.

³¹ Hammar, 2002, s. 137.

nummer, som att kvinnan inte har för avsikt att utföra mannens del i samhället utan sin egen.³²

Ett nyanserat kvinnoideal – eller?

Det finns dock fler nyanser av tidskriftens rättighetsdiskurs än den spikraka utvecklingen mot en mer medveten sådan. Tidskriften argumenterar både för att kvinnor ska skapa sig egna intressen och frigöra sig från mannen och familjen, samtidigt som de varnar för att göra det för mycket och skriver hur könen har olika verkningsfält.

Till exempel kan vi läsa följande: ”Men vi önska på det varmaste, att kvinnorna icke må göra kärleken till mannen till sitt lifs *enda* uppgift.”³³ Samt: ”Kvinnorna måste, såsom varande Guds barn, fostras till arbete. De få ej hafva mannen till sin Gud; de får ej tro att deras *första* pligt är mot någon mensklig varelse.”³⁴ Dessa citat illustrerar just tidskriftens synsätt på kvinnans roll gentemot mannen och könets naturliga ordning. Tidskriften protesterar inte mot kvinnans roll som mor och fru. Som de själva förklarar det: ”Vi tala således icke här för ett upphäfvande af den sanna kvinlighetens begrepp, men för en större, en friare och sannare uppfattning deraf, än den hittills vanligen hysta.”³⁵ Det innebär att de tycker att kvinnan har en viktig roll som mor och fru, en roll hon inte ska försumma eller överge. Tidskriften står med en fot i det konservativa familjeidealet och en i det liberala nytänkandet.

Det är i samma ställning som tidskriften hanterar vad vi skulle kalla för intersektionalitet. Det har redan konstaterats att kvinnorna som står bakom tidskriften representerar en viss klass, religion och etnicitet. Tidskriften adresserar själva problematiken kring klass. Till exempel skriver de:

³² 1866:1, s. 40.

³³ 1859:2, s. 95.

³⁴ 1859:2, s. 93.

³⁵ 1866:1, s. 33.

Man är allmänt ense om att kvinnorna, ej mindre än männen, ha rätt att erhålla en undervisning, som ger dem tillfälle att utveckla sina anlag; men när det gäller att bestämma huru långt denna rätt sträcker sig, har man, åtminstone i praktiken, inskränkt den till en liten minoritet af den qvinliga befolkningen i vårt land. Man har vid diskussionen af detta ämne endast tänkt på kvinnan inom vissa klasser af samhället, men alldeles glömt eller ur räkningen uteslutit det ofantliga flertalet, de 'nio tiondedelarne', – den svenska bondkvinnan.³⁶

Tidskriftens betoning på alla kvinnors rätt till utbildning signalerar att tidskriften inte argumenterar för ett privilegium för vissa, utan för en rättighet för alla på basis av att vara människa. Detta innebär att klass och kön inkluderas båda som faktorer för förtryck och orättvisa, och därmed kan man argumentera för att här finns ett intersektionellt perspektiv. Däremot är det också här det intersektionella perspektivet slutar. Etnicitet, religion, sexuell läggning eller andra möjliga grunder för förtryck behandlas inte, varken i positiv eller negativ bemärkelse. Det är därmed utan tvekan en vit, kristen, heteronormativ feminism som tar sig sitt uttryck i tidskriften. Med tanke på århundrandet är detta inte förvånande.

1860-talet – ett unikt årtionde

När *Tidskrift för hemmet* refererar till staten så används pronomenet ”han”. Lagstiftaren, tjänstemännen och politikerna är ju män.³⁷ Kvinnorna relaterar inte sig själva med staten och makt. Istället identifierar de kön som maktbärande och hur de systematiskt behandlas sämre på grund av det. De blottar hur könsrollerna inte endast återfinns i hemmet utan systematiskt både i näringsliv och stat. Som Scott konstaterar, könsdiskrimineringen återfinns inte bara i personliga relationer utan i alla möjliga instanser så som utbildning,

³⁶ 1868:3, s. 153.

³⁷ 1864:4, s. 204.

politik och juridik, det vill säga inom de områden vi har sett *Tidskrift för hemmet* kämpa för att förändra. Naturligtvis sätter tidskriften inte dessa ord på processen och de använder själva frivilligt en könsförståelse som kan tyckas konservativ. Däremot accepterar de inte, som vi har sett, helt den till synes fixerade, binära förståelsen av könsrollerna som utgör basen för deras samhälle.

Tidskrift för hemmet går från att prata om själslig utveckling till att prata om rätten till utbildning. De går från att tala om att få möjligheter till att hävda rättigheter och skyldigheter. De går från att argumentera på basis av kvinnans stereotypiska roll i samhället till hennes roll som medborgare på basis av hennes mänsklighet. De nämner till och med mänskliga rättigheter. Det finns med andra ord en tydlig idé om att kvinnan på basis av sin mänsklighet är berättigad till rättigheter, förpliktigad till skyldigheter och bör anses vara statens angelägenhet. Sammanfattningsvis är åren 1859-1869 ett dramatiskt årtionde där diskursen kring rättigheter och skyldigheter för kvinnan utformas, och kvinnan börjar kräva sitt erkännande som medborgare på basis av sin mänsklighet.

Referenser

- Berg, Anne. *Kampen om befolkningen – Den svenska nationsformeringens utveckling och sociopolitiska förutsättningar ca 1780-1860*, Historiska Institutionen vid Uppsala universitet, Uppsala, 2011.
- Canning, Kathleen. *Gender History in Practice: Historical Perspectives on Bodies, Class and Citizenship*, Cornell University Press, New York, 2006.
- Florin, Christina och Kvarnström, Lars. ”Kvinnor på gränsen till medborgarskap” i *Kvinnor på gränsen till medborgarskap – Genus, politik och offentlighet*, Florin och Kvarnström (red), Atlas, Stockholm, 2001.
- Hammar, Inger, *Emancipation och religion, Den svenska kvinnorörelsens pionjärer i debatt om kvinnans kallelse ca 1860-1900*, Carlssons Bokförlag, Stockholm, 1999.
- Hammar, Inger, ”Alma Maters sedliga döttrar – Kvinnornas intåg på den akademiska arenan” i *Rummet vidgas – Kvinnor på väg ut i offentligheten 1880-1940*, Eva Österberg och Christina Carlsson Wetterberg (red), Atlantis AB, Stockholm, 2002.
- Horrocks, Chris, Appignanesi, Richard och Jevtic, Zoran, *Introducing Foucault*, Icon Books, Cambridge, 2004.
- Jordheim, Helge. *Läsningens vetenskap: utkast till en ny filologi*, Anthropos, Gråbo, 2003.
- Kent, Susan Kingsley. *Gender and History*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2012.
- Koselleck, Reinhart. *Erfarenhet, tid och historia – Om historiska tiders semantik*, Daidalos, Göteborg, 2004.
- Lundberg, Victor. *Folket, yxan och orättvisans rot – betydelsebildning kring demokrati i den svenska rösträttsrörelsens diskursgemenskap, 1887-1907*, h-ström – Text & Kultur, 2007.
- McCann, Carol och Kim, Seung-Kyung (red.). *Feminist Theory Reader: Global and Local Perspectives*, Routledge, New York, 2013.
- Morgan, Sue. ”Writing Feminist History. Theoretical Debates and Critical Practises” in *The feminist history reader*, Sue Morgan, Sue (red.). Routledge, London, 2006.
- Scott, Joan W., ”Gender: a Useful Category of Historical Analysis”, *The American Historical Review*, 91:5, s. 1053-1075, 1986.
- Scott, Joan W, *Gender and the Politics of History*, Columbia University Press, New York, 1988.

Skinner, Quentin. *Visions of Politics. Volume I: Regarding Method*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.

Steinrud, Maria. *Den dolda offentligheten – Kvinnlighetens sfärer i 1800-talets svenska högreståndskultur*, Carlssons Bokförlag, Stockholm, 2008.

Tidskrift för hemmet, 1859-1869, Göteborgs universitetsbibliotek, digitaliserade nummer återfinnes här: <http://www.ub.gu.se/kvinn/digtid/02/>